

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Геннадій НІКОЛЕНКО, 1968 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2013 році Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет» за спеціальністю «Менеджмент організацій і адміністрування», аспірант Уманського національного університету Міністерства освіти і науки України, м. Умань, виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Економіка».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Уманського національного університету Міністерства освіти і науки України, м. Умань, від 19 грудня 2025 року № 01-05/175, у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Марини ВУЙЧЕНКО, доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту, Уманський національний університет;

Рецензентів – Алли ОСІПОВОЇ, кандидата економічних наук, доцента, завідувача кафедри економіки, Уманський національний університет;

Віри КОСТЮК, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри економіки, Уманський національний університет;

Офіційних опонентів – Івана СВИНОУСА, доктора економічних наук, професора, професора кафедри обліку і оподаткування, Білоцерківський національний аграрний університет;

Альони КЛЮЧНИК, доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки, Миколаївський національний аграрний університет,

на засіданні 12 лютого 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Геннадію НІКОЛЕНКУ на підставі публічного захисту дисертації «Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району» за спеціальністю 051 Економіка.

Дисертацію виконано в Уманському національному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Умань.

Науковий керівник – Людмила МЕЛЬНИК, доктор економічних наук, професор, Уманський національний університет, завідувач кафедри обліку і оподаткування.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Дисертація відповідає вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Здобувач має 16 наукових публікацій за темою дисертації, з них 7 – статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 9 – тези доповідей наукових конференцій.

Наукові публікації, зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами):

1. **Ніколенко Г. Б.**, Мельник Л. Ю., Фурса Т. П., Канцір І. А. Інструменти взаємодії влади і громади: фінансове забезпечення, законодавче регулювання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 7. С. 47–52. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.7.9>.

2. **Ніколенко Г. Б.**, Сторожук В. Г. Основні ознаки забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2024. № 1(36). С. 58–69. DOI: <https://doi.org/10.32342/2074-5362-2024-1-36-5>.

3. **Ніколенко Г. Б.** Формування методики комплексного оцінювання конкурентоспроможності територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2025. № 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-41>.

4. **Ніколенко Г. Б.** Забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району: організаційно-економічний механізм. *Ефективна економіка*. 2025. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.123>.

5. **Ніколенко Г. Б.**, Панчук М. О., Сторожук В. Г. Роль людського капіталу в стратегії розвитку конкурентоздатних територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 11. С. 230–237. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.11.230>.

6. **Ніколенко Г. Б.** Економетричний аналіз детермінант конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району. *Облік і фінанси*. 2025. № 2 (108). С. 164–173. DOI: [10.33146/2307-9878-2025-2\(108\)-164-173](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2025-2(108)-164-173).

7. **Ніколенко Г. Б.** Роль фінансової спроможності у забезпеченні конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району в умовах війни. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 3(54). С. 477–463. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-71>.

У дискусії взяли участь та висловили зауваження:

Іван СВИНОУС, офіційний опонент, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Білоцерківський національний аграрний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У підрозділі 1.2 розглянуто інституційно-нормативні та організаційно-економічні засади забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад. Проте, аналіз переважно зосереджується на формальних інституціях (законодавстві, структурі органів влади, фінансових механізмах), тоді як

неформальні інститути, такі як соціальний капітал, довіра між владою та громадою, традиції співпраці та колективних дій, залишаються поза увагою дослідника. Враховуючи, що для успішного функціонування територіальних громад критично важливими є не лише формальні правила, але й неформальні норми взаємодії, культура управління та громадянська активність, вважаємо, що дослідження потребувало б глибшого аналізу ролі неформальних інституцій у формуванні конкурентоспроможності громад, що особливо актуально для Причорноморського економічного району з його етнокультурною різноманітністю та історичними традиціями самоорганізації.

2. У роботі слушно підкреслено значення децентралізації як ключового чинника формування конкурентоспроможності громад. Проте дискусійним залишається питання про оптимальний баланс між централізованими механізмами державної підтримки і самостійними діями громад. З одного боку, громади отримали ширші повноваження, але з іншого – їхня фінансова та кадрова спроможність часто є недостатньою для реалізації масштабних стратегій розвитку без державних програм.

3. Оцінюючи у питанні 2.2. вплив факторів на конкурентоспроможність громад Причорноморського економічного району, соціальний блок справедливо визначено як один із ключових чинників, адже саме людський капітал, демографічна ситуація та рівень зайнятості безпосередньо впливають на економічний розвиток. Водночас, вважаємо, що доцільно було б ширше розкрити значення освітніх і культурних індикаторів, які формують якість людського капіталу. Це надало б можливість врахувати не лише кількісні параметри людського капіталу, а й якісні характеристики, що визначають його здатність до інновацій, адаптації та створення нових конкурентних переваг у довгостроковій перспективі.

4. У питанні 2.3 здобувач здійснює розрахунок інтегрального індексу конкурентоспроможності територіальних громад. Проте у сучасних умовах цифрової трансформації публічного управління виникає питання про можливість автоматизації процесу збору даних і розрахунку індексу конкурентоспроможності громад. Враховуючи, що багато показників, включених до методики, можуть бути отримані з відкритих реєстрів та баз даних (бюджетні показники, дані про підприємства, адміністративні послуги тощо), вважаємо за доцільне розглянути можливість розробки автоматизованої системи оцінювання, що зменшило б суб'єктивність експертних оцінок та забезпечило б регулярний моніторинг конкурентоспроможності громад.

5. Робота значно виграла, якби автор висвітлив питання оцінки потенціалу громад для участі у процесах повоєнного відновлення, що є критично важливим для планування відбудови регіону. Вважаємо, що методика потребувала б введення спеціальних індикаторів, які б відображали стійкість громад до зовнішніх шоків та їх адаптивний потенціал в умовах кризи.

6. Запропонована модель реверсного фінансування є інноваційною, проте бажано було б додати аналіз щодо її практичної реалізації в умовах обмежених фінансових ресурсів невеликих громад і тих, що значно постраждали унаслідок війни.

Альона КЛЮЧНИК, офіційний опонент, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки, Миколаївський національний аграрний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. Незважаючи на достатню комплексність і системність поданої класифікації внутрішніх і зовнішніх чинників конкурентоспроможності територіальної громади, структуру, наведену в таблиці 1.1, на наш погляд, вона потребує подальшого методологічного й змістовного уточнення з метою підвищення її аналітичної повноти та відповідності сучасним умовам розвитку України. Зокрема, у межах природно-ресурсного капіталу не відображено енерго-ресурсний потенціал території, зокрема можливості використання відновлюваних джерел енергії та рівень енергоефективності. Це обмежує оцінювання конкурентоспроможності громад у контексті зеленої трансформації та енергетичної безпеки.

Соціально-економічний капітал не повною мірою охоплює інноваційну активність економіки громади, рівень упровадження нових технологій, розвиток стартапів і креативних індустрій, а також застосування принципів циркулярної економіки, що є ключовими чинниками конкурентоспроможності, ресурсоефективності та сталого розвитку територіальних громад. Також не відображено роль внутрішньо переміщених осіб і релокованого бізнесу, які в умовах війни стали важливими джерелами людського та економічного потенціалу громад.

Інституційний капітал не включає показники адміністративної спроможності органів місцевого самоврядування та антикорупційних практик, які безпосередньо визначають якість управління та інвестиційну привабливість території.

У межах людського капіталу не виокремлено такі важливі аспекти, як якість життя населення та міграційна привабливість громади, що знижує можливість комплексного аналізу демографічної стійкості та здатності громад утримувати людський потенціал.

Таблиця не містить окремої групи історично-культурного капіталу, який формує локальну ідентичність, туристичну привабливість і бренд громади та опосередковано впливає на її конкурентоспроможність.

Геополітичні фактори не повною мірою враховують післявоєнну інтеграцію України до Європейського Союзу, доступ до структурних фондів ЄС та гармонізацію політик, що формують нові можливості підвищення конкурентоспроможності громад.

2. Вважаємо, що у контексті розгляду питання інституційно-нормативні та організаційно-економічні засади забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад (п. 2.2) слід було акцентувати увагу і на Закон України № 3703-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування», який набув чинності 8 січня 2025 року, що суттєво оновив інституційно-нормативні засади функціонування територіальних громад та створює комплексну інституційно-нормативну основу для розвитку народовладдя й безпосередньо впливає на організаційно-економічні засади забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад. Його ефективна імплементація, насамперед через затвердження

статутів територіальних громад, є ключовою умовою підвищення управлінської спроможності, соціальної згуртованості та сталого розвитку територій. Законом внесено зміни до законів, що регулюють місцеве самоврядування, розширено поняття «житель територіальної громади» за рахунок включення внутрішньо переміщених осіб, а також систематизовано та доповнено форми участі громадян у вирішенні питань місцевого значення, зокрема через публічні консультації, участь у бюджетному процесі та громадське оцінювання діяльності органів влади. Це створює умови для підвищення якості управлінських рішень і ефективнішого використання соціального та людського капіталу громад.

Водночас Закон № 3703-ІХ посилює організаційно-економічні механізми конкурентоспроможності територіальних громад шляхом обов'язкового затвердження або актуалізації статутів громад, розширення участі молоді у місцевому самоврядуванні та підвищення рівня підзвітності виборних посадових осіб. Запровадження відкритих звітів і чітких процедур взаємодії між владою та жителями сприяє прозорості, зростанню довіри до місцевих інститутів та формуванню стабільного, передбачуваного управлінського середовища, що є важливою передумовою сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності територіальних громад.

3. Робота виграла б у науковій ґрунтовності та практичній цінності, якби автор більш чітко узгодив розроблені ним методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності територіальних громад із системою показників, представленою в таблиці 1.1, забезпечивши методологічну відповідність між внутрішніми та зовнішніми чинниками конкурентоспроможності та інструментарієм їх кількісного й якісного оцінювання. Зокрема, доцільним було б чітко визначити роль кожної групи показників у формуванні інтегрального індексу конкурентоспроможності громади, обґрунтувати вагові коефіцієнти та врахувати взаємозв'язки між різними групами чинників з огляду на специфіку типів територій.

Також вважаємо, що при формуванні методики оцінки конкурентоспроможності територіальних громад автору слід було врахувати положення постанови Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2025 р. № 1493, якою затверджено перелік функціональних типів територій та вимоги до показників для віднесення територіальних громад до відповідних типів. Зазначений нормативний документ закріплює сучасний інструмент державної регіональної політики, що базується на чітко визначених критеріях соціально-економічного розвитку, демографічної динаміки, безпекової ситуації, екологічних характеристик та інфраструктурних обмежень територій.

Інтеграція цих критеріїв у запропоновану методику оцінювання конкурентоспроможності дала б змогу узгодити авторський підхід із чинною системою державного стратегічного планування, забезпечити коректну типологізацію територіальних громад (території відновлення, території з особливими умовами розвитку, регіональні полюси зростання, території сталого розвитку) та підвищити адресність і порівнюваність результатів оцінювання. Це, у свою чергу, сприяло б формуванню більш обґрунтованих управлінських рішень і таргетованих програм розвитку та відновлення територій відповідно до потреб конкретних функціональних типів громад.

Особливої актуальності врахування цього підходу набуває для територіальних громад Причорноморського регіону, які поєднують у собі ознаки територій відновлення, територій з особливими умовами розвитку (сільські, степові, з високою залісеністю або техногенними ризиками), а також потенційних регіональних полюсів зростання завдяки портово-логістичному, аграрному, рекреаційному та транскордонному потенціалу. Інтеграція критеріїв функціональних типів територій у методику оцінювання конкурентоспроможності дозволила б адекватніше відобразити специфіку Причорноморських громад, підвищити точність і порівнюваність результатів оцінки, а також забезпечити формування більш адресних управлінських рішень і програм розвитку та відновлення з урахуванням регіональної ідентичності та стратегічної ролі Причорноморського регіону в системі національної та європейської економічної безпеки.

4. Робота виграла б у аналітичній повноті та практичній спрямованості, якби під час дослідження стану конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району автор здійснив системний аналіз стратегій розвитку відповідних громад. Саме у стратегічних документах органів місцевого самоврядування визначаються пріоритетні напрями формування та підвищення конкурентоспроможності територій. Урахування положень стратегій розвитку територіальних громад дозволило б співвіднести фактичний стан їх конкурентоспроможності з задекларованими стратегічними цілями та інструментами реалізації, підвищити обґрунтованість висновків і прикладну цінність результатів дослідження. Такий підхід сприяв би глибшому розумінню регіональної специфіки Причорноморського економічного району та формуванню більш адресних рекомендацій щодо посилення конкурентних переваг територіальних громад.

5. Під час дослідження економічних засад конкурентоспроможності територіальних громад доцільно було б також урахувати впровадження єдиних правил управління публічними інвестиціями, запроваджених в Україні у 2025 році. Нова методологія планування, відбору та фінансування інвестиційних проєктів, що поширюється на державний, регіональний і місцевий рівні, безпосередньо впливає на інвестиційну спроможність громад, їхню здатність залучати ресурси, реалізовувати стратегічні проєкти та формувати стійкі конкурентні переваги. Аналіз застосування цих інструментів, зокрема Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій і середньострокового планування, дозволив би глибше розкрити сучасні механізми економічного забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад і підвищити практичну цінність дослідження.

6. Враховуючи специфіку Причорноморського економічного регіону, доцільно було б у процесі оцінювання конкурентоспроможності територіальних громад інтегрувати аспекти розвитку Blue Economy, що включає ефективне використання водних ресурсів, розвиток морського і річкового транспорту, аквакультури, рибальства, відновлюваних джерел енергії морського походження та екологічно збалансованих рекреаційних і туристичних програм. Включення показників і стратегічних напрямів Blue Economy дозволило б точніше оцінити економічний потенціал громад, сприяти сталому використанню природних ресурсів і підвищити їх конкурентоспроможність у

національному та міжнародному контексті. Зокрема, при формуванні методики оцінювання доцільно врахувати: внесок морського й прибережного секторів у локальну економіку; потенціал розвитку екологічно безпечного туризму та рекреаційних зон; інтеграцію інвестиційних та грантових програм для підтримки Blue Economy; роль місцевого самоврядування та громадського сектору у забезпеченні балансованого розвитку прибережних територій і захисту морських екосистем.

Вважаємо, що інтеграція цих аспектів підвищила б аналітичну повноту дисертації, забезпечила комплексність оцінки конкурентоспроможності Причорноморських громад та дозволила б сформулювати більш адресні рекомендації для планування і відновлення територій із врахуванням економічного, соціального та екологічного потенціалу прибережних і водних ресурсів.

7. Практична значущість роботи значно зросла б, якби автор не лише здійснив оцінку конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району, а й розробив конкретні пропозиції для їх зміцнення з урахуванням викликів воєнного та післявоєнного відновлення. Зокрема, доцільним було б запропонувати комплексні механізми підвищення конкурентоспроможності громад через пріоритетне відновлення критичної інфраструктури, підтримку розвитку місцевого бізнесу та агропромислового комплексу, активізацію рекреаційного та туристичного потенціалу, а також інтеграцію інвестиційних і грантових програм для сталого економічного розвитку регіону. Особливу увагу варто приділити ролі громадського сектору, який здатний стимулювати соціальну згуртованість, підвищувати участь мешканців у житті громади, сприяти захисту довкілля та розвитку локальних ініціатив. Реалізація такого підходу дозволила б не лише зіставити стратегічні цілі громад із фактичним станом їх конкурентоспроможності, а й сформулювати практично орієнтовані рекомендації для органів місцевого самоврядування, що підвищило б прикладну цінність дослідження та його вплив на розвиток Причорноморського економічного регіону.

Алла ОСПОВА, рецензент, кандидат економічних наук, доцент, завідувача кафедри економіки, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У підрозділі 1.3 (с. 85) автором запропоновано використання методу Делфі для експертного оцінювання вагових коефіцієнтів індикаторів конкурентоспроможності громад. Хоча така методологія є загальновизнаною і обґрунтованою, робота значно виграла б від детальнішого розкриття у підрозділі 2.3 складу експертної групи: їх професійного профілю, галузевого представництва (влада, бізнес, громадський сектор) та рівня залученості. Відсутність цих характеристик у Додатках обмежує можливості незалежної верифікації результатів. Також варто було б навести значення коефіцієнтів узгодженості думок (наприклад, коефіцієнта Кендалла), щоб засвідчити рівень консенсусу серед експертів.

2. У підрозділі 2.3 (с. 117-123) автор здійснює оцінку інтегрального індексу конкурентоспроможності, використовуючи дані за 2022–2023 рр. для громад Причорноморського економічного району. Внаслідок воєнних дій по деяких

регіонах Херсонської області відсутні релевантні статистичні дані, а тому було б доцільними, детальніше обґрунтувати, як вирішувалася проблема неповноти або відсутності даних: чи використовувалися моделювання, екстраполяція, чи певні громади вилучалися з аналізу.

3. У підрозділі 3.1 (с. 153) запропонована «модель реверсного фінансування», що передбачає циркуляцію фінансових потоків всередині громади задля посилення її самодостатності. Однак, незважаючи на інноваційність підходу, питання викликає практична реалізованість цього механізму в умовах високої дотаційності більшості громад Причорномор'я, відтоку бізнесу, зниження платоспроможності населення. Доцільним видається уточнення передумов ефективного застосування запропонованої моделі, зокрема визначення порогових параметрів фінансової спроможності або рівня бізнес-активності територіальних громад, а також розроблення покрокового алгоритму її впровадження.

4. Дисертант переконливо обґрунтовує важливість моделі «четверної спіралі» та пропонує стратегію її впровадження (п. 3.3). Разом з тим, у роботі недостатньо проаналізовано специфічні обмеження та практичні перешкоди для функціонування цієї моделі, накладені саме воєнним станом. Йдеться, зокрема, про об'єктивні обмеження громадянської активності на прифронтових територіях з міркувань безпеки, вимушену релокацію ключових елементів спіралі (університетів, ІТ-компаній, кваліфікованих кадрів) з Причорноморського регіону та зміну пріоритетів бізнесу з інновацій на виживання.

Віра КОСТЮК, рецензент, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. Ознайомлення з науковою роботою Ніколенка Г.Б. викликало бажання мати його авторське розуміння не лише категорії «конкурентоспроможність», яку він формулює як динамічну системну здатність територіальної громади генерувати, акумулювати та трансформувати внутрішні й зовнішні ресурси в стійкі конкурентні переваги через синергетичну взаємодію ендогенних потенціалів та екзогенних можливостей, а й категорію «територіальна громада». Бажано при аналізі використовувати традиційну типологію громад – сільські, селищні та міські.

2. Рух України до Європейського Союзу вимагає завершення реформи децентралізації, початковий етап якої визнається досить успішним. Тому при дослідженні державної політики розвитку територіальних громад варто було звернутися до досвіду країн-членів ЄС щодо підтримки громад, сприяння досягненню ними стратегічних цілей їх розвитку. Бажано було б акцентувати увагу на організації міжмуніципальної кооперації в країнах-членах ЄС та її формах.

3. Розуміючи, що обґрунтовані висновки не можливі без врахування суттєвих змін за 2022-2023 рр., що відбулися через російську агресію, насамперед через окупацію частини територіальних громад Херсонської області - 33 громади з 49, варто більш обережно оперувати статистичними

даними, а саме, порівнювати показники розвитку громад за 2021 та 2023 роки. Це стосується таблиць 2.1, 2.2, 2.3., в яких потребують уточнення деякі показники, наприклад, чисельність населення громад, кількість суб'єктів господарювання, доходи бюджету, кількість закладів середньої освіти та інші.

4. Автор називає пріоритетними напрямками економічного розвитку громад модернізацію та розширення портової інфраструктури з урахуванням сучасних вимог до логістичних послуг та екологічної безпеки, розвиток високотехнологічних виробництв у сферах морських технологій, відновлювальної енергетики, біотехнологій та інформаційних технологій, проте в дослідженні немає їх конкретного аналізу.

5. В дисертаційному дослідженні недостатньо уваги приділено вивченню впливу військових дій та шляхів збереження і відбудови населених пунктів, особливо прифронтових територіальних громад, що значно впливає на конкурентоспроможність. Тому певні висновки дисонують з сучасним військовим станом та реальним проблемам прифронтових громад. Наприклад, «особливої уваги потребує розвиток туристично-рекреаційного комплексу на основі диференціації туристичного продукту, розвитку інфраструктури та формування привабливого туристичного іміджу громад».

Марина ВУЙЧЕНКО, голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Людмила МЕЛЬНИК, науковий керівник, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради;

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Геннадію НІКОЛЕНКУ ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Марина ВУЙЧЕНКО